

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การค้นคว้าแบบอิสระในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสมรรถภาพด้านการสอนของครูนาฏศิลป์ ในโรงเรียนร่วมพัฒนาหลักสูตร จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านการวางแผนการสอน การดำเนินการสอนและการใช้สื่อ สมรรถภาพด้านเนื้อหาตลอดจนการวัดและประเมินผล ทำการศึกษาจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มประชากร คือ ครูผู้สอนวิชานาฏศิลป์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 5 คน จาก 5 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2537 จำนวน 316 คน ได้จากการสุ่มตัวอย่างโดยการจับสลาก จาก 5 โรงเรียน โรงเรียนละ 2 ห้องเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสังเกตและแบบสอบถาม เป็นแบบเลือกตอบทั้ง 2 ชุด ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ และนำเสนอผลการศึกษาโดยใช้ตารางประกอบคำอธิบาย

สรุปผลการค้นคว้าแบบอิสระ

การสรุปผลการค้นคว้าแบบอิสระแยกสรุปเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สมรรถภาพด้านการวางแผนการสอน

ตอนที่ 2 สมรรถภาพด้านการดำเนินการสอนและการใช้สื่อ

ตอนที่ 3 สมรรถภาพด้านเนื้อหา

ตอนที่ 4 สมรรถภาพด้านการวัดและประเมินผล

ตอนที่ 1 สมรรถภาพด้านการวางแผนการสอน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏว่า ครูผู้สอนมากกว่าครึ่งมีการจัดทำคู่มือหรือบันทึกการสอนโดยจัดทำเป็นคู่มือหรือบันทึกการสอนรายภาค ใช้จุดประสงค์ในการเรียนรู้ของกลุ่มโรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่เป็นแนวทางในการจัดทำคู่มือหรือบันทึกการสอน ครูนาฏศิลป์เกือบครึ่งหนึ่งมีการจัดหาและจัดเตรียมสื่อการสอนทุกครั้งที่มีการสอนนาฏศิลป์ สื่อการสอนที่มีการจัดเตรียมได้แก่ เทปเพลงประกอบการรำ กรับ ตำรา ภาพประกอบการรำ และแผนภูมิเพลงรำ ครูนาฏศิลป์น้อยมากที่ให้นักเรียนจัดหาและจัดเตรียมสื่ออุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ในบางเนื้อหา และครูนาฏศิลป์น้อยมากที่เลือกใช้กิจกรรมหลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมหลากหลายที่ครูผู้สอนเลือกใช้คือ การบรรยาย การสาธิตและกิจกรรมกลุ่ม

การเตรียมกิจกรรมสำรองเพื่อยืดหยุ่นในการสอน พบว่าครูนาฏศิลป์น้อยมากที่มีการเตรียมกิจกรรมสำรอง ในด้านการเตรียมเครื่องมือวัดและประเมินผลครูนาฏศิลป์น้อยมากที่มีการดำเนินการในด้านนี้ ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการเตรียมเครื่องมือวัดและประเมินผลจากการร่วมมือกันจัดทำขึ้นในระดับโรงเรียน

2. สมรรถภาพด้านการดำเนินการสอนและการใช้สื่อ

การค้นคว้าแบบอิสระในครั้งนี้ ได้ศึกษาขั้นตอนหรือกิจกรรมในการดำเนินการสอนของครูผู้สอนนาฏศิลป์ในด้านการนำเข้าสู่บทเรียน การให้ความรู้แก่นักเรียน และการสรุปบทเรียนตลอดจนการใช้สื่อการสอน แต่ละขั้นตอนสรุปได้ดังนี้

2.1 การนำเข้าสู่บทเรียน โดยวิธีการแจ้งจุดประสงค์ในการเรียนรู้ก่อนเรียนพบว่า ครูผู้สอนน้อยมากที่แจ้งจุดประสงค์ในการเรียนรู้ให้นักเรียนทราบก่อนเริ่มกิจกรรมการเรียนการสอน ผลการวิเคราะห์แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างนักเรียนเกินครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสอบถามระบุว่า ครูผู้สอนจัดให้มีกิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียนทุกครั้งที่มีการเรียนการสอน นาฏศิลป์โดยกิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียนที่ครูผู้สอนนำมาใช้บ่อยที่สุดคือ การทบทวนความรู้เดิม ครูผู้สอนน้อยกว่าครึ่งหนึ่งมีการจัดกิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียนโดยให้นักเรียนดูสื่อประเภทต่างๆ ก่อนการเรียนการสอนในเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาพประกอบการรำ ตำรา เป็นต้น

ครูผู้สอนนาฏศิลป์น้อยกว่าครึ่งหนึ่ง ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการสาธิตในกิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียน (การร้องและการรำ) ครูผู้สอนมากกว่าครึ่งหนึ่งมีกิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียนโดยการสาธิตการรำให้นักเรียนดูทั้ง 2 ลักษณะ คือ รำประจัญหน้าและรำนำนานักเรียน ครูผู้สอนน้อยกว่าครึ่งหนึ่งมีการนำเข้าสู่บทเรียนโดยครูเป็นผู้นำในการสนทนา ซักถาม หรืออภิปรายทุกครั้งที่มีกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างนักเรียนเกือบครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสอบถามที่ระบุว่า ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการนำเข้าสู่บทเรียน โดยการอภิปรายและซักถาม แสดงความคิดเห็นถึงประโยชน์ในการเรียนนาฏศิลป์ว่าวิชานาฏศิลป์มีประโยชน์ในด้านการแสดงออกถึงศิลปะของ ภาษา ท่าทาง และดนตรี ครูนาฏศิลป์น้อยมากที่มีการจัดกิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียนโดยวิธีการใช้คำถาม กระตุ้นให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น สามารถเชื่อมโยงความคิดระหว่างเนื้อหาของทฤษฎีที่สอดคล้องสัมพันธ์กันกับเนื้อหาของภาคปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ครูผู้สอนเกินกว่าครึ่งหนึ่งให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการยกตัวอย่างประกอบคำอธิบายหรือบรรยายโดยครูเป็นผู้ชี้แนะ สมนิติสถานการณเพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน กลุ่มตัวอย่างนักเรียนเกินกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสอบถามระบุว่า วิชานาฏศิลป์เป็นวิชาที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์

2.2 การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนมากกว่าครึ่งหนึ่งจัดให้

นักเรียนปฏิบัติร่วมกันเป็นกลุ่มและปฏิบัติร่วมกันทั้งชั้น ทุกครั้งที่มีกิจกรรมการเรียนการสอนนาฏศิลป์ โดยกลุ่มตัวอย่างนักเรียนมากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสอบถามระบุว่ามีการฝึกนาฏศิลป์โดยการฝึกจังหวะมือและจังหวะเท้าก่อน (โดยยังไม่ฝึกกับทေးเพลง) เมื่อฝึกจนชำนาญแล้วจึงจะฝึกกับทေးเพลง

ครูผู้สอนมากกว่าครึ่งหนึ่งมีการให้ความรู้โดยสาธิตการรำให้นักเรียนดูด้วยตนเอง เพราะวิชานาฏศิลป์มีท่ารำที่เป็นระเบียบแบบแผน นักเรียนต้องเรียนเลียนแบบและทำตามตัวอย่างที่ถูกต้องเท่านั้น ครูผู้สอนนาฏศิลป์น้อยมากที่มอบหมายงานให้นักเรียนค้นคว้าจากมุมการเรียนรู้ ห้องสมุด หรือเอกสารต่างๆ ที่ครูผู้สอนกำหนดให้ ให้นักเรียนศึกษาในรายละเอียดของเนื้อหาเป็นการทบทวนความรู้เดิมก่อนการเริ่มบทเรียนใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับผล

การวิเคราะห์แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างนักเรียนเกือบครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสอบถามที่ระบุว่าครูผู้สอนมีวิธีการสอนโดยให้ความรู้ต่างๆ นอกเหนือจากบทเรียน

ครูผู้สอนนาฏศิลป์มากกว่าครึ่งหนึ่ง มีวิธีสอนโดยการรำประจักษ์หน้ากับนักเรียน ซึ่งรำในด้านตรงกันข้ามกับนักเรียน และพบว่าครูผู้สอนมากกว่าครึ่งหนึ่งไม่สอนโดยวิธีการรำนำหน้าผู้เรียนเลยทุกครั้งที่เป็นการเรียนการสอนนาฏศิลป์ในคาบแรก ครูผู้สอนน้อยมากที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยให้นักเรียนแสดงบทบาทสมมติ การตีบทหรือละคร ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างนักเรียนเกินกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสอบถามระบุว่า ได้รับความรู้จากครูผู้สอนโดยวิธีการบรรยายและสาธิตมากที่สุด

2.3 การสรุปบทเรียน จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าครูผู้สอนน้อยมากที่จัดให้มีการสรุปบทเรียน โดยให้นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงาน (ก่อนการเรียน ระหว่างเรียนและหลังจากจบบทเรียน) ผลการวิเคราะห์แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างนักเรียนเกือบครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสอบถามระบุว่า กิจกรรมที่ครูผู้สอนนำมาใช้ในกิจกรรมสรุปบทเรียนน้อยที่สุดคือ ครูและนักเรียนสรุปบทเรียนโดยการรำร่วมกัน ครูผู้สอนน้อยมากที่มีวิธีการการสรุปบทเรียนโดยให้นักเรียนแต่ละกลุ่มประเมินผลการปฏิบัติงานของกลุ่ม เพื่อทดสอบความก้าวหน้าของนักเรียนโดยการร้องเองรำเอง และพบว่าครูผู้สอนแทบจะไม่จัดให้มีการกิจกรรมสรุปบทเรียนในท้ายคาบเรียนได้เลยเนื่องจากหมดเวลาเสียก่อน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างนักเรียนเกือบครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสอบถามระบุว่า ได้รับกิจกรรมการเรียนการสอนนาฏศิลป์โดยครูผู้สอนเน้นในด้านทักษะปฏิบัติมากกว่าด้านอื่นๆ

2.4 การใช้สื่อ จากการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏว่าครูผู้สอนนาฏศิลป์น้อยกว่าครึ่งหนึ่งให้นักเรียนจดบันทึกความรู้จากกระดานดำหรือตามคำบอก ครูผู้สอนมากกว่าครึ่งหนึ่งไม่เลือกใช้วิธีการให้นักเรียนเรียนจากใบงานหรือชุดการสอน เพราะเน้นในการสอนทักษะปฏิบัติซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างเกินกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสอบถามระบุว่า สื่อที่ครูผู้สอนใช้ประกอบในกิจกรรมการเรียนการสอนมากที่สุดคือการสาธิต ครูผู้สอนน้อยกว่าครึ่งหนึ่งใช้สื่อประเภทแผนภูมิเพลงและฉิ่งกำกับจังหวะน้อยมาก ครูผู้สอนมากกว่าครึ่งหนึ่งใช้เทปเพลงประกอบในกิจกรรมการเรียนการสอนนาฏศิลป์ทุกครั้งและพบว่าครูผู้สอนน้อยมากที่ใช้สื่อประเภทวีดีโอ หรือ สไลด์ ในการนำเข้าสู่บท

เรียนหรือประกอบในกิจกรรมการเรียน ครูผู้สอนน้อยมากที่ใช้สื่อประเภทตำราหรือหนังสือเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ให้นักเรียนศึกษามาก่อนล่วงหน้าที่จะมีกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนมากกว่าครึ่งหนึ่งไม่มีการเชิญวิทยากรท้องถิ่นมาสาธิตการแสดงพื้นเมือง เนื่องจากมีความชำนาญในการสอนนาฏศิลป์อยู่แล้ว

3. สมรรถภาพด้านเนื้อหา

การศึกษาเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในด้านเนื้อหาวิชานาฏศิลป์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของครูผู้สอนนาฏศิลป์ พบว่าครูผู้สอนนาฏศิลป์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสมรรถภาพด้านเนื้อหา ดังนี้

1. ความหมายของภาษาท่า
2. การถ่ายทอดท่ารำและนาฏยศัพท์ในเรื่องนามศัพท์
 - 2.1 การรำประจักษ์หน้ากับนักเรียน (ครูสามารถเห็นข้อบกพร่องของนักเรียนได้เด่นชัดที่สุด)
 - 2.2 วิธีสอน "ท่าตะเต้า" (ครูนับจังหวะและบอกที่ซ้ำท่าให้)
 - 2.3 หลักที่สำคัญในการ "กระดกหลัง" (การถีบเข้าที่กระดกส่งไปด้านหลังให้-
มาก ๆ)
 - 2.4 การสอนรำวงมาตรฐาน (ต้องสอนโดยรำเป็นวงกลม ผู้แสดงเป็นชายจริงหญิงแท้)

3. ความรู้ความเข้าใจในชุดการแสดง ดังนี้ คือ

- 3.1 ชุดการแสดงภาคเหนือที่ได้รับความนิยมมาก คือชุดการแสดงพ่อนเล้า
- 3.2 ชุดการแสดงภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สื่อถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่เด่นชัดที่สุด คือ ชุดการแสดงแข่งกระต๊อบ

3.3 ชุดการแสดงภาคใต้ที่เด่นชัดที่สุดคือ การแสดงชุดโนรา

4. ความรู้ความเข้าใจเรื่องการแต่งกาย "จีบโจงหางหงส์" ที่ต้องแต่งเฉพาะกับ-
ตัวละครที่เป็นตัวพระเท่านั้น

5. ความรู้ความเข้าใจเรื่องนาฏยศัพท์ ดังนี้

5.1 สามารถจำแนกการจับที่แตกต่างได้

5.2 นาฏยศัพท์ประเภทกิริยาศัพท์ เช่น การทรงตัว การดึงมือ การถีบเข้าเป็นนาฏยศัพท์ที่จัดอยู่ในประเภทศัพท์เสริม

และครูผู้สอนนาฏศิลป์ไม่มีความรู้ความเข้าใจในสมรรถภาพด้านเนื้อหา ดังนี้คือ

1. การถ่ายทอดความรู้และนาฏยศัพท์ "ภาษาท่า" เช่น การดม คืออาการกิริยาที่ใช้การจับที่ยกขึ้นมาใกล้กับจมูก หรือ การเสียใจ คือลักษณะของอาการกิริยาการใช้มือซ้ายแตะหน้าผาก เป็นต้น

2. การตีบท เช่น คำว่า "รุ่งเรือง" จะต้องทำการจับคว่ำก่อนแล้วค่อยๆ คลายมือจับจากล่างไปสูง

3. หลักการสอนนาฏศิลป์ คือการสอนนาฏศิลป์ที่ต้องสอนจากง่ายไปยาก

4. การถ่ายทอดท่ารำและนาฏยศัพท์ "อาการสืบเนื่องของการจรดเท้า" หมายถึง-การประเท้า คือการยกจมูกเท้าขึ้นแล้วใช้สันเท้าวางกับพื้น

5. การจัดหมวดหมู่ของนาฏยศัพท์ประเภท

5.1 นามศัพท์ เช่น การตั้งวง การจับ การประเท้า การก้าวเท้า เป็นต้น

5.2 นาฏยศัพท์เบ็ดเตล็ด เช่น การหล้อม การเดินมือ แม่ท่า ขึ้นท่า เป็นต้น

6. ชุดการแสดงภาคกลางที่สื่อถึงสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ได้เด่นชัดที่สุด คือ ชุด-การแสดงเต้นกำรำเคียว

7. รำวงมาตรฐานที่มุ่งเน้นแสดงถึงวัฒนธรรมของชาติที่เด่นชัดที่สุดคือ ท่ารำ

4. สมรรถภาพด้านการวัดและประเมินผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏว่า ครูผู้สอนนาฏศิลป์มากกว่าครึ่งหนึ่งมีความรู้ความเข้าใจในด้านการวัดและประเมินผลมีรายละเอียดดังนี้ คือ

จัดให้มีการทดสอบความรู้พื้นฐานของนักเรียนก่อนกิจกรรมการเรียนการสอน โดยวิธีการซักถามหรือร้องเพลงประกอบการรำ (กรณีที่มีการฝึกทักษะปฏิบัติ)

ทดสอบความก้าวหน้าของนักเรียนในภาคปฏิบัติในแต่ละครั้ง โดยไม่ต้องรอจนจบ

บทเรียนในแต่ละเรื่อง โดยใช้วิธีทดสอบเป็นกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย

มีการจัดทำหลักฐานการวัดและประเมินผลทุกครั้ง ที่มีกิจกรรมการเรียนการสอน
 นาฏศิลป์คือ ใช้สมุดประเมินผลรายวิชา (รบ.3-ต) นอกจากนี้พบว่าครูผู้สอนทุกคนไม่มี
 การจัดทำรายงานผลการเรียน (รบ.4-ต) เป็นปัจจุบัน เนื่องจากยังไม่มี การวัดผลปลาย
 ภาคเรียน

ครูนาฏศิลป์น้อยกว่าครึ่งมีความรู้ความเข้าใจในด้านการวัดและประเมินผล มีราย-
 ละเอียดดังนี้ คือ

เลือกใช้วิธีการวัดหลายๆ วิธี ที่เหมาะสมกับพฤติกรรมที่ต้องการวัดตามจุดประสงค์
 การเรียนรู้โดยมีการตรวจสอบและติดตามผล ในขณะปฏิบัติทักษะปฏิบัติของนักเรียนอย่าง
 ใกล้ชิด

มีการแจ้งผลการวัดและประเมินผลทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ พร้อมทั้งตอบปัญหา
 ข้อข้องใจให้นักเรียนทราบ

อภิปรายผล

สมรรถภาพด้านการสอนของครูผู้สอนนาฏศิลป์ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียน
ร่วมพัฒนาหลักสูตร จังหวัดเชียงใหม่

1.1 ด้านการวางแผนการสอน

การวางแผนการสอนเป็นขั้นตอนหนึ่งในการเตรียมตัวล่วงหน้าของครูผู้สอน ก่อนที่จะ
ทำการสอนเพื่อให้กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จากการศึกษาใน
ด้านนี้พบว่า ครูผู้สอนนาฏศิลป์ส่วนใหญ่มีการศึกษาศิลปะและจัดทำคู่มือหรือบันทึกการสอน
ในลักษณะรายภาค ซึ่งเป็นการวางแผนการสอนในระยะยาวโดยจัดสรรเวลาและกิจกรรม
ต่างๆ ให้เหมาะสมกับเนื้อหา (ชัยพร วิชชาวรุณ, 2518, หน้า 7-11) ทั้งนี้ครูผู้สอนใช้
จุดประสงค์ในการเรียนรู้ของกลุ่มโรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นแนวทางในการจัดทำ
ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า ครูผู้สอนนาฏศิลป์มีการเตรียมหรือคิดล่วงหน้าว่าจะสอนอะไร
สอนอย่างไร มีการเตรียมกิจกรรมที่ใช้ในการนำเข้าสู่บทเรียน วิธีการให้ความรู้แก่นักเรียน
ในลักษณะต่างๆ ตลอดจนการใช้สื่ออุปกรณ์ในกิจกรรมการเรียนการสอน จัดให้มีการ
วัดและประเมินผล ซึ่งขั้นตอนการวางแผนการสอนเหล่านี้เป็นขั้นตอนที่มีความ
สำคัญมากขั้นตอนหนึ่ง เนื่องจากการวางแผนการสอนคือหัวใจของการทำงานของครูผู้สอน
(อำนาจ จันทรำแบน, 2532, หน้า 8)

ขณะเดียวกันได้พบว่า ครูส่วนใหญ่มีการจัดหาและจัดเตรียมสื่อการสอนที่ใช้ประกอบ
ในกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนให้นักเรียนจัดหาและจัดเตรียมสื่ออุปกรณ์เพื่อการ
เรียนในบางเนื้อหา เลือกใช้กิจกรรมหลากหลายที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่เป็น
เช่นนี้เนื่องจาก วิชานาฏศิลป์เป็นการเรียนที่เน้นการเลียนแบบและทำตามตัวอย่างและ
ครูผู้สอนส่วนใหญ่จะสอนเน้นในทักษะปฏิบัติ โดยที่ครูผู้สอนเองก็มีความรู้ความสามารถใน
การสอนนาฏศิลป์อยู่แล้ว ซึ่งเป็นการช่วยในการสร้างความถนัดให้แก่ นักเรียนฝึกให้นักเรียน
เกิดการเรียนรู้ มีความชำนาญและความสามารถในการด้านนาฏศิลป์ (เรณู โกศินานนท์, 2534,
หน้า 7) อย่างไรก็ตามสื่อการสอนก็นับว่าเป็นเทคนิควิธีการหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญ ทำให้ผู้
เรียนมีวิธีที่ง่ายกว่าบทเรียนนั้นง่ายขึ้น และมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ในบทเรียนนั้นๆ มากขึ้น

จากการศึกษาพบว่า ครูนาฏศิลป์ส่วนน้อยที่มีการเตรียมกิจกรรมสำรองเพื่อยืดหยุ่นในการสอน การใช้อุปกรณ์ในการช่วยสอนต่างๆ รวมทั้งการจัดเตรียมห้องเรียนให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน เนื่องจากสาเหตุหลายประการคือ ธรรมชาติของวิชาที่เน้นในด้านทักษะปฏิบัติ จำนวนนักเรียนที่มากเกินไป ห้องเรียนคับแคบ และครูผู้สอนไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารทั้งในด้านงบประมาณและด้านอาคารสถานที่ ที่จะใช้เป็นห้องเรียนนาฏศิลป์โดยเฉพาะ ทำให้กิจกรรมการเรียนการสอนมีข้อจำกัดส่งผลให้ครูผู้สอนไม่สามารถจัดเตรียมห้องเรียนให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนการใช้อุปกรณ์ช่วยสอนต่างๆ ได้ เช่น เทป วีดิโอ สไลด์ เป็นต้น และพบว่าครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการเตรียมเครื่องมือวัดและประเมินผล (รวมทั้งเกณฑ์ในการประเมินผล) จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการพบว่า การเตรียมเครื่องมือวัดและประเมินผลเป็นสิ่งที่ยุ่งยากสำหรับครูผู้สอนเนื่องจากในบางสถานศึกษา มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในวิชาศิลปะกับชีวิต ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเป็น 3 ฐาน คือ ศิลปศึกษา ดนตรีและนาฏศิลป์ โดยจัดแบ่งเป็นวิชาละ 6 คาบ ต่อ 1 ภาคเรียน และใช้ครูผู้สอนจำนวน 3 คน แต่ใช้สมุดประเมินผลรายวิชาเล่มเดียวกัน ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากบางวิชาไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ครบทั้ง 6 คาบ ตามที่กำหนดได้เนื่องจากเป็นวันหยุดราชการและเป็นวันที่ทางโรงเรียนมีกิจกรรมประจำปี ซึ่งพบว่ากิจกรรมดังกล่าวมีมากโดยเฉพาะในภาคเรียนที่ 2 การที่ครูผู้สอนมีการจัดเตรียมกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งกิจกรรมสำรองเพื่อยืดหยุ่นในการสอนให้กับนักเรียนนั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ในตัวนักเรียนเป็นสำคัญ (ธวัชชัย จิระยาภกุล, 2529, หน้า 186) ซึ่งการเตรียมกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีนั้น จะมีส่วนช่วยให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและช่วยให้ครูผู้สอนมีความมั่นใจในการสอนมากยิ่งขึ้น (สังัด อุทรานันท์, 2532, หน้า 111) ผลการศึกษาในครั้งนี้พบว่าครูนาฏศิลป์ส่วนใหญ่มีการเตรียมการสอน และปรับกิจกรรมตามแผนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่จะปฏิบัติการสอนโดยเน้นในหัวใจของการสอนนาฏศิลป์ คือ การสาธิตท่าท่า (จรรยาศรี วีระวานิช, 2524, หน้า 10)

ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่น่าเชื่อถือได้ว่า การที่ครูให้ความสำคัญต่อแผนการสอน หรือบันทึกการสอน จะมีผลโดยตรงต่อการนำไปปฏิบัติจริง จะช่วยให้เรื่องที่เรียนมีความน่าสนใจและ

เร้าความสนใจแก่นักเรียน ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในตัวนักเรียนในที่สุด

1.2 ด้านการดำเนินการสอนและการใช้สื่อ

การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนการสอนที่ต้องการให้นักเรียนบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งในกระบวนการเรียนการสอนต่างๆ นั้น จะเป็นกิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้ตามที่ครูผู้สอนได้ออกแบบวางแผน (ไชยยศ เรืองสุวรรณ, 2533, หน้า 116) และในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นาฏศิลป์ในครั้งหนึ่งๆ นั้น ครูผู้สอนควรมีการฝึกขึ้นดำเนินการสอนเป็น 4 ลักษณะ คือ ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอน ขั้นทบทวนและขั้นวัดผล (จรรยาธิ วีระวานิช, 2524, หน้า 10)

จากการศึกษาด้านการดำเนินการสอนในขั้นนำเข้าสู่บทเรียนพบว่า ครูผู้สอนนาฏศิลป์ส่วนน้อย ที่มีกิจกรรมเข้าสู่บทเรียนโดยการแจ้งจุดประสงค์ในการเรียนรู้ก่อนมีกิจกรรมการเรียนการสอน เนื่องจากครูผู้สอนส่วนใหญ่จะสอนทักษะปฏิบัติซึ่งกิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียนที่ครูผู้สอนใช้จะเน้นการสาธิตและการทบทวนความรู้เดิม กิจกรรมการนำเข้าสู่บทเรียนที่ครูผู้สอนนำมาใช้บ่อยที่สุดคือ การทบทวนความรู้เดิมซึ่งวิธีการนำเข้าสู่บทเรียนโดยการทบทวนความรู้เดิมนี้เป็นลักษณะหนึ่งที่สำคัญในวิชานาฏศิลป์ เนื่องจากการฝึกให้นักเรียนมีนิสัยหมั่นฝึกตนเองอยู่เสมอจะช่วยให้เด็กเกิดความรักและสนใจที่จะเรียนรู้มากที่สุด (อาภรณ์ และจาทรงค์ มนตรีศาสตร์, 2517, หน้า 300)

ในด้านการใช้สื่อประกอบในกิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียนพบว่า ครูผู้สอนส่วนน้อยที่มีการใช้สื่อประเภทต่างๆ ประกอบในกิจกรรมการนำเข้าสู่บทเรียนตลอดจนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการสาธิตในกิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียน เนื่องจากครูผู้สอนส่วนใหญ่จะใช้วิธีการสาธิตด้วยตนเองให้นักเรียนดู และพบว่ามีครูผู้สอนส่วนน้อยเท่านั้นที่ใช้วิธีการนำเสนอหน้าชั้นถามหรืออภิปราย ใช้คำถามหรือคำพูด กระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการยกตัวอย่างประกอบคำอธิบายหรือคำบรรยายของ โดยครูผู้สอนเป็นเพียงผู้ชี้แนะ ซึ่งวิธีการเหล่านี้เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยในการเสริมสร้างบรรยากาศทางการเรียน และเอื้อต่อการเรียนนาฏศิลป์ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด (อาภรณ์ และจาทรงค์ มนตรีศาสตร์, 2517, หน้า 295)

จากการศึกษาด้านการดำเนินการสอนในชั้นของการสอนพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่จัดให้นักเรียนปฏิบัติร่วมกันเป็นกลุ่มและทั้งชั้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์แบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง ระบุว่ามีการฝึกนาฏศิลป์โดยการฝึกจังหวะมือและจังหวะเท้าให้ชำนาญเสียก่อนจึงจะฝึกกับเพลงตามลำดับ ซึ่งการสอนในลักษณะนี้เป็นการสอนตามลำดับขั้นของการสอนวิชานาฏศิลป์ที่มุ่งให้นักเรียนมีความรู้พื้นฐานทางนาฏศิลป์ เฉพาะสำหรับผู้ที่ไม่มีความรู้พื้นฐานทางนาฏศิลป์มาก่อน (อาภรณ์ และจตุรงค์ มนตรีศาสตร์, 2517, หน้า 305)

ในด้านวิธีการให้ความรู้พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ให้ความรู้แก่นักเรียนโดยการสาธิตทำท่าด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์แบบสอบถาม ของกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่า ได้รับความรู้จากครูผู้สอนโดยวิธีการสาธิต โดยครูผู้สอนส่วนน้อยเท่านั้นที่ให้ความรู้โดยให้นักเรียนค้นคว้าจากมุมการเรียนรู้ ห้องสมุด เอกสารตำราต่างๆ ซึ่งนอกเหนือจากบทเรียนทั้งนี้ เนื่องจากแหล่งวิทยาการในด้านนี้มีค่อนข้างน้อยและกิจกรรมการเรียนการสอนนาฏศิลป์ส่วนใหญ่จะเน้นการสาธิตการสอนซึ่งเป็นหัวใจในการสอนนาฏศิลป์ (จรรยาธิ ธีระวานิช, 2524, หน้า 10) ครูส่วนใหญ่จะสอนโดยวิธีการรำประจักษ์หน้ากับนักเรียนในขณะที่มีกิจกรรมการเรียนการสอนนาฏศิลป์ เพราะจะทำให้ครูผู้สอนสามารถเห็นข้อบกพร่องของผู้เรียนได้เด่นชัดที่สุด และสามารถแก้ไขในจุดบกพร่องของผู้เรียนได้ในทันทีอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้พบว่า ครูผู้สอนส่วนน้อยที่มีวิธีการให้ความรู้แก่นักเรียนโดยการแสดงบทบาทสมมุติ การตีบทหรือละคร

จากการศึกษาด้านการดำเนินการสอนในขั้นตอนของการสรุปทบทเรียนพบว่า ครูผู้สอนส่วนน้อยให้นักเรียนแต่ละกลุ่มเสนอผลงานทั้งก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังเรียน โดยให้นักเรียนแต่ละกลุ่มประเมินผลการปฏิบัติงานของกลุ่มด้วย ซึ่งวิชานาฏศิลป์เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับทักษะจึงจำเป็นต้องมีการฝึกให้ถูกต้องอยู่เสมอ กิจกรรมที่ครูผู้สอนนำมาใช้ในการสรุปทบทเรียนบ่อยที่สุดคือ ครูและนักเรียนสรุปทบทเรียนโดยการรำพร้อมๆ กัน แสดงว่าครูผู้สอนนาฏศิลป์ให้ความสำคัญของการสรุปทบทเรียน ซึ่งกิจกรรมสรุปทบทเรียนส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่กระทำขึ้นระหว่างครูและนักเรียน การสรุปหรือทบทวนที่ตื้นเขินควรให้นักเรียนช่วยกันสรุปทบทเรียนและครูผู้สอนสามารถชักนำไปสู่ขั้นตอนการสรุปเพื่อให้นักเรียนเป็นผู้สรุปเอง (สงัด อุทรานันท์, 2532, หน้า 92) ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ เสริมศรี ไชยศรี

(2528, หน้า 116) ที่กล่าวถึงกิจกรรมสรุปบทเรียนไว้ว่าการสรุปบทเรียนไม่เพียงแต่หมายถึง ครูสรุปบทเรียน หรือครูซักถาม เพื่อทบทวนความรู้เท่านั้นแต่หมายรวมถึงการให้นักเรียนทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นการประเมินผลไปในตัวด้วย ดังนั้นในการสรุปบทเรียนควรให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการสรุปบทเรียนให้มากที่สุด

จากการศึกษาในด้านการใช้สื่อประกอบในกิจกรรมการเรียนการสอนพบว่า สื่อการสอนสามารถนำมาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การนำเข้าสู่บทเรียน การสอน การสรุปบทเรียนและการวัดผล (ทัศนีย์ ศุภเมธิ, ม.ป.ป., หน้า 153) โดยในแต่ละขั้นตอน จะมีวิธีการใช้สื่อในลักษณะที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของแต่ละระดับชั้น (ศรีสุตา จรียากุล, 2526, หน้า 30)

จากการศึกษาในครั้งนี้นพบว่า ครูนาฏศิลป์ส่วนใหญ่ใช้สื่อประกอบในกิจกรรมการเรียนการสอนนาฏศิลป์คือ การสาธิต แผนภูมิเพลง ฉิ่ง เทปเพลงประกอบการรำ วีดีโอ สไลด์ ตำรา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวความคิดของ อภรณ์ และจาดุรงค์ มนตรีศาสตร์ (2517, หน้า 305) ที่กล่าวถึงวิธีสอนนาฏศิลป์ตามลำดับชั้นสอนว่าขณะดำเนินการสอนครูผู้สอนจะต้องรำนำหน้าหรือรำประจักษ์หน้ากับนักเรียน และในขณะที่กำลังดำเนินการกิจกรรมการเรียนการสอนครูก็ต้องคอยแนะนำแก้ไขและตักเตือนในที่นี้ นอกจากนี้เทคนิคและวิธีการการสาธิตทำรำนั้น ก็เป็นเทคนิควิธีหนึ่งที่สร้างความสนใจผู้เรียนให้มีความรู้สึกว่าการเรียนนั้นๆ ง่ายขึ้น

สาเหตุที่ครูผู้สอนส่วนใหญ่ใช้วิธีการสาธิตทำรำมากกว่าสื่อประเภทอื่นๆ นั้น จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการพบว่า ครูผู้สอนนาฏศิลป์ส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถในการสอนนาฏศิลป์โดยตรง

1.3 ด้านเนื้อหา

จากการศึกษาสมรรถภาพการสอนของครูผู้สอนนาฏศิลป์ในด้านเนื้อหา พบว่า ครูผู้สอนนาฏศิลป์ส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของ ความหมายของภาษาท่า การตีบท การถ่ายทอดท่าและนาฏยศัพท์โดยการรำประจักษ์หน้ากับนักเรียน การสอน "ท่าแต่ะเท้า" ชุดการแสดงของภาคเหนือ ชุดการแสดงภาคใต้และชุดการแสดงภาคตะวันออกเฉียง

เหนือ การแต่งกาย "จีบโจงหางหงส์" ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนาฏยศัพท์ประเภทศัพท์เสริม หลักปฏิบัติที่สำคัญในการ "กระดกหลัง" และวิธีสอนนาฏศิลป์

จากการศึกษาพบว่า ครูผู้สอนนาฏศิลป์ส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ความเข้าใจในสมรรถภาพด้านเนื้อหาในเรื่องดังนี้ การถ่ายทอดท่ารำและนาฏยศัพท์ "ภาษาท่า" การตีบท หลักการสอนนาฏศิลป์ การถ่ายทอดท่ารำและนาฏยศัพท์ "อาการสืบเนื่องของการจรดเท้า" การจัดหมวดหมู่ของนาฏยศัพท์ประเภทนามศัพท์และนาฏยศัพท์เบ็ดเตล็ด ชุดการแสดงภาคกลาง การแสดงรำวงมาตรฐานที่สื่อถึงวัฒนธรรมที่เด่นชัดที่สุดของไทย

หลักในการสอนนาฏศิลป์ที่ดีนั้นครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในความหมายของ ภาษาท่า การตีบทต่างๆ เป็นอย่างดีจึงจะสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนได้อย่างถูกต้อง จะเห็นได้ว่าครูผู้สอนนาฏศิลป์ยังขาดการถ่ายทอดในรูปแบบที่ถูกต้องในลักษณะของความคงที่ของแบบคงอยู่ (รวมถึงการขาดแคลนเอกสารและตำราต่างๆ) เพราะการถ่ายทอดโดยตัวบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับความชำนาญของครูผู้สอนแต่ละบุคคล ซึ่งมีความชำนาญมากน้อยแตกต่างกัน ดังนั้นควรจัดให้มีการพัฒนาครูเนื่องจากการพัฒนาครูเป็นการเสริมสร้างความรู้ให้ครูมีความรู้ความสามารถในทักษะการสอน (ยนต์ ชุ่มจิต, 2535, หน้า 1-2) การพัฒนาครูกระทำได้โดยการจัดให้มีการฝึกอบรมต่างๆ สิ่งเหล่านี้จะช่วยส่งผลให้ครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนบรรลุตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร

จากผลการศึกษาแสดงว่า ครูนาฏศิลป์จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่จะสอน ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ครูผู้สอนสามารถให้ความรู้และกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 ด้านการวัดและประเมินผล

จากการศึกษาพบว่าครูส่วนใหญ่จัดให้มีการประเมินผลก่อนเรียน ระหว่างเรียนและหลังเรียนโดยที่ครูส่วนใหญ่มีการประเมินผลในระหว่างเรียนทุกครั้ง โดยการทดสอบเป็นกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อยตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับหลักในการวัดและประเมินผลของกรมวิชาการ (2534, หน้า 4-5) ที่กำหนดให้การวัดและประเมินผลมีจุดหมายหลักเพื่อให้ครูผู้สอน

ปรับปรุงการเรียนการสอนตลอดจนตัดสินผลการเรียนของนักเรียน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของครูผู้สอนและตัวนักเรียนตลอดจนสถานศึกษา (ปรียานร วงศ์อนุตรโรจน์, 2535, หน้า 200) ลักษณะเช่นนี้จะทำให้ครูผู้สอนทราบผลความก้าวหน้าในการเรียนของนักเรียนซึ่งเป็นประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนาฏศิลป์ ได้อย่างเหมาะสมกับความสามารถของนักเรียน

วิธีการที่ครูผู้สอนนำมาใช้ในการประเมินผลส่วนใหญ่ครูผู้สอนจะกำหนดการทดสอบในท้ายคาบเรียน เพื่อตรวจสอบผลผลิตว่ามีการเปลี่ยนแปลงตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการวัดผลทางนาฏศิลป์ที่จัดการประเมินผลลักษณะนี้อยู่ในประเภท การสังเกตพฤติกรรมและการทดสอบทักษะปฏิบัติรวมถึงการแสดงท่าทางต่างๆ ของนักเรียน (อาภรณ์ และจางตรงค์ มนตรีศาสตร์, 2517, หน้า 237) ทั้งนี้มีจุดประสงค์หลักเพื่อให้ครูผู้สอนจัดแบ่งผู้เรียนตามความสามารถในระดับต่างๆ ให้เอื้อต่อการจัดการแสดงชุดต่างๆ และจากการประเมินผลดังกล่าว ครูผู้สอนสามารถนำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งของครูผู้สอนและตัวนักเรียน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาการเรียนการสอนนาฏศิลป์ให้ดียิ่งๆ ขึ้น และจะทำให้ให้นักเรียนสนใจต่อการฝึกตนเองอย่างสม่ำเสมอมากขึ้นด้วย

ในด้านการรายงานผลการเรียนพบว่า ครูส่วนใหญ่ใช้วิธีการรายงานผลโดยใช้สมุดประเมินผลรายวิชา (รบ.8-ต.) มากกว่าวิธีการอื่นๆ ซึ่งเป็นการประเมินผลระหว่างเรียนโดยจะประเมินความรู้ความสามารถของนักเรียน ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด และมีการประเมินผลเป็นระยะๆ (กรมวิชาการ, 2534, หน้า 4 - 5) ทั้งนี้เนื่องมาจากยังไม่มีมีการวัดผลปลายภาคเรียน จะส่งผลให้โรงเรียนได้ทราบถึงผลการเรียนของนักเรียนและมีส่วนร่วมในการปรับปรุงการเรียนการสอนของครูผู้สอนและนักเรียนให้ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในที่นี้แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ข้อเสนอแนะทั่วไปและข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. จากการศึกษาพบว่า ครูผู้สอนนาฏศิลป์ยังขาดความรู้ความเข้าใจในด้านเนื้อหา โดยเฉพาะวิธีการถ่ายทอดท่ารำและนาฏยศัพท์ที่ถูกต้องในเรื่องต่างๆ ควรได้พิจารณาให้มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพิ่มพูนความรู้ ตามความจำเป็นอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ
2. จากการศึกษาพบว่า ครูผู้สอนนาฏศิลป์ไม่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากผู้บริหารในด้านต่างๆ ผู้บริหารควรได้ตระหนักและให้ความสำคัญในการจัดชั้นเรียนตลอดจนจัดสรรงบประมาณรวมถึงการมอบหมายงานพิเศษให้เหมาะสมกับครูผู้สอน ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งต้องรับผิดชอบในการสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ทางด้านนาฏศิลป์ให้แก่นักเรียน
3. จากการศึกษาพบว่า ครูผู้สอนนาฏศิลป์ที่ไม่มีความรู้และทักษะในเรื่องนาฏศิลป์ไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนาฏศิลป์ในรูปแบบต่างๆ ได้ ควรจัดให้มีผู้แทนติดตามผลการจัดการศึกษานาฏศิลป์โดยตรง จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและให้บริการในด้านวิชาการแก่ครูผู้สอนอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในการปฏิบัติการสอนของครูนาฏศิลป์

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งต่อไป ควรจะได้มีการพิจารณาในประเด็น ดังนี้

1. ศึกษาสื่อการสอน ที่ใช้แทนครูผู้สอนในกรณีที่ครูผู้สอนขาดความรู้ความชำนาญในการถ่ายทอดด้านนาฏศิลป์